

14 Keurslijf of pijler onder poldermodel?

Wet op het algemeen verbindend verklaren van cao's

Het politieke debat over het cao-stelsel gaat bijna altijd (ook) over het algemeen verbindend verklaren van cao-bepalingen. Dat is niet zo vreemd. Tot het juridische kader waaronder de cao valt, behoort niet alleen de Wet op de collectieve arbeidsovereenkomst van 1927, maar ook de Wet op het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten uit 1937.

Het algemeen verbindend verklaren van cao-bepalingen (kortweg: avv) betekent dat de afspraken die georganiseerde werkgevers en werknemers in een bepaalde branche over arbeidsvoorwaarden maken, automatisch gelden voor de gehele branche. Dus ook voor werkgevers en werknemers van de bedrijven die geen lid zijn van één van de organisaties van de sociale partners. De tegenstanders van avv komen vooral uit de liberale hoek. Zij zien avv als een belemmering voor een flexibele arbeidsmarkt. Hun harten kloppen sneller bij woorden als prikkel, dynamiek en flexibiliteit. Voorstanders van avv nemen juist woorden als rust, bescherming en zekerheid in de mond. Sterker nog, die voorstanders vinden de algemeen verbindend verklaring één van de pijlers van het Nederlandse poldermodel. Op dat laatste valt wel wat af te dingen. De Tilburgse hoogleraar sociaal recht en sociale politiek Antoine Jacobs noemt het cao-recht in Nederland in het algemeen en de algemeen verbindend verklaring in het bijzonder 'een vermolmde stoel'. De voorstanders van algemeen verbindend verklaring vinden het een mooi instrument, omdat het de concurrentie tussen ondernemers op het vlak van arbeidsvoorwaarden voor een flink deel uitschakelt. Tegenstanders van de algemeen verbindend verklaring vinden het juist daarom een dubieus instrument.

De Wet avv kwam in 1937 tot stand en was geheel in lijn met de toenmalige opvattingen van de voorstanders. In de memorie van toelichting bij de Wet avv staat: 'De ontwikkelingen van het instituut de collectieve arbeidsovereenkomst heeft in verschillende opzichten zegenrijke gevolgen gehad. Zij heeft op uitgebreid terrein met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden orde en rust in het bedrijfsleven gebracht, waar vroeger onrust en onzekerheid heerschte en telkens strijd ontstond tussen werkgevers en arbeiders over die arbeidsvoorwaarden, zij het ook op beperkt terrein.'

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt worden vaak als aangrijpingspunt genomen om avv te bekritisieren, maar in de basis zijn de verschillen tussen voorstanders en tegenstanders terug te voeren op ideologische drijfveren rond marktordening en

de rol van de overheid. Met het verbindend verklaren kan de overheid immers aan verschillende partijen dwingend bepaalde arbeidsvoorwaarden opleggen. De discussie over avv is dan ook nog niet beslecht, en zal, afhankelijk van de politieke verhoudingen, steeds opnieuw blijven opblaaien. Het meest recente onderzoek naar algemeen verbindend verklaring is evenwel geruststellend voor de voorstanders. De werkgevers die onderzoeksbureau Regioplan in 2016 enquêteerde, hadden geen fundamentele bezwaren tegen het algemeen verbindend verklaren van cao's.

SLEEPBOTENCONFLICT

Tot voor kort was het in uitzonderlijke gevallen mogelijk dat een ondernemings-cao algemeen verbindend werd verklaard voor de gehele bedrijfstak. Dit was het geval als een onderneming in een bepaalde regio dominant is en het grootste deel van de werknemers in een branche bij deze onderneming werkzaam is. De cao van Smit (sleepdiensten) in de jaren tachtig was algemeen verbindend verklaard en omdat deze de grootste ondernemer in de Rotterdamse haven was, voldeed de cao aan het zogenoemde meerderheids-

vereiste – en was daarmee ook van toepassing op andere sleepbootbedrijven. Het concurrerende sleepbootbedrijf Kooren verzette zich tegen de bepaling dat een bemanning van vier per sleepboot aangaf. Kooren wilde met drie man varen, bespaarde daarmee éénvierde van de personeelskosten en gaf de helft daarvan als hoger loon door aan zijn werknemers. Het lukte Kooren onder de cao uit te komen door een overeenkomst te sluiten met een door Kooren zelf opgerichte vakbond (een zogeheten *yellow union* of gele bond).

Eind jaren zestig kwam er een einde aan de geleide loonpolitiek. De bevoegdheid tot het algemeen (on)verbindend verklaren van cao's lag rechtstreeks bij

de minister van Sociale Zaken. Vakbonden waren van oordeel dat minister Roolvink daar te makkelijk gebruik van maakte. Op basis van het van kracht

zijnde BBA 1945 schorste hij veel cao's, zoals die in de bouw, en verklaarde sommige ongeldig. Zo hanteerde hij zelf de matiging. Was dat nu vrije loonpoli-

tiel? Verontwaardigde vakbondsleden gingen de straat op. Op 2 april 1968 hielden 25.000 bouwvakkers een protestdemonstratie in Den Haag.